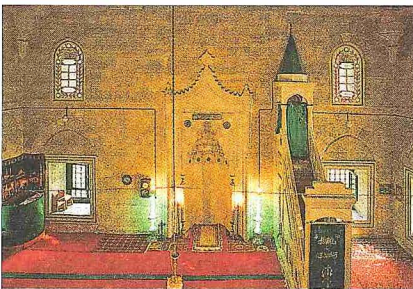


yine tam okunamayan bir kitâbe vardır. İbadet mekânı oldukça aydınlık ve ferah olup mermerden yapılan mihrap ve minber dikkat çekicidir. Sade bezeme anlayışının görüldüğü caminin onarılması gerekmektedir.

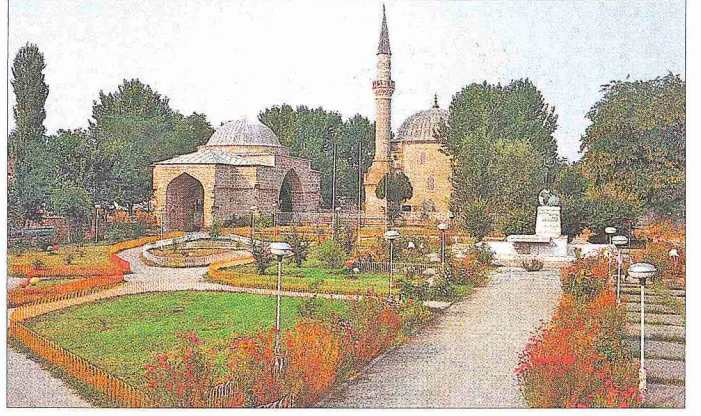
Arastada cami ile han kapılarının açıldığı bölümde dua kubbesi yer almaktadır. Lüleburgaz ve Payas Sokullu Mehmed Paşa külliyelerinde de benzeri görülen dua kubbesi dört desteğin kemerlerle bağlanıp üzeri pandantifli kubbeyle örtülen mimari bir birimdir. Açıklığı 9 metredir. Doğu ve batı yönlerine doğru birer eyvan şeklinde genişletilerek doğudaki cami ile batıdaki hanı birbirine bağlayan dua kubbesinin altında bazı önemli törenler gerçekleştiriliyordu. Arastanın kuzeybatı köşesindeki çifte hamam külliyesinin bu yöndeki son sınırdır; han ve imaretle aynı düzlemde yer almış olmalıdır. Günümüze kısmen ve harap durumda ulaşan yapının doğu ve kuzey cephelerinden dükkânlarla çevrili olduğu sanılmaktadır. Caminin kuzeybatısında bir sıra ocaklı-nişli duvar kalıntısının mahiyeti tam anlaşılammamaktadır. Cami avlusunun kuzeydoğusunda mihrap duvarı gibi duran bir yapı yer alır. Bir süre mescid olarak kullanılan yapının Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği tekke olabileceği düşünülmektedir. Bir namazgâhın mihrabı olması da mümkündür. Kitâbesinden külliye 1194 (1780) yılında eklendiği anlaşılmalı. Sebil-çeşme çifte hamamın köşesinde olup beş yüzlüdür. Taşkın çatısının merkezinde barok bir kubbecik göze çarpar. Su haznesi arkadadır.

Külliyeinin arasta, han, imaret, tabhâne, medrese, köprü, çeşme ve sıbyan mektebi gibi diğer birimleri günümüze ulaşmamıştır. İçinden İstanbul-Edirne tarihî yolunun geçtiği arasta kalan izlerden anlaşıldığı kadarıyla karşılıklı dükkânların yer-

Havsa Sokullu Camii hariminden bir görünüşü



Havsa
Sokullu Camii
ve dua kubbesi



leştirildiği, üzeri açık bir sokak görünümündeydi. Kuzey-güney doğrultusunda uzunlamasına dikdörtgen planlı arasta, Lüleburgaz ve Payas Sokullu Külliyesi örneklerinde görüldüğü gibi külliyeinin omurgasını oluşturuyor. yapı kütleleri arasında yapısal ve işlevsel bağlantıyı sağlıyordu. Evliya Çelebi, Havsa'da içinde değerli eşyaların bulunduğu 300 kâgir kemerli dükkândan söz ederken arastayı kastetmiş olmalıdır. Külliye alanında kazı yapılmadığından herhangi bir şey söylemek zor olsa da dükkânların hamam civarından başlayıp köprüye kadar devam ettiği düşünülebilir.

Kaynaklarda adı geçen han muhtemelen bugün park olarak kullanılan arastanın batısındaki geniş alanda yer alıyordu. Evliya Çelebi'nin 120 ocaklı olup içinde 5000 hayvanın barınabileceğini söylediği han büyük bir ihtimalle Lüleburgaz Sokullu Mehmed Paşa veya Karapınar Selimiye külliyelerindeki hanlara benzliyordu. Dua kubbesinden hana açılan bölümde yapıya ait bazı izlere rastlanmaktadır. İmaret muhtemelen arastanın batısında hanla hamam arasında yer alıyordu. Evliya Çelebi imaretteki yemek servisiyle ilgili bazı bilgiler vermektedir. Kaynaklarda söz edilmele birlikte menzil külliyelerinin genelinde bulunan tabhâne de burada olmalıdır. Evliya Çelebi'nin bahsettiği medrese Gülçin Küçükkeya'nın yaptığı bir restitüsyon denemesine göre "U" planlı olup camiiyle ortak avluyu paylaşıyordu. Caminin kuzeyine yerleştirilen medresenin önünde de bir sıra revak dizisi yerleştirilmiştir. Bir kitâbeden yola çıkılarak külliyeinin bir de çeşmesi olduğu söylenmektedir. Edirne üzerine çalışmasıyla tanınan Ahmed Bâdi Efendi'ye göre külliye de sıbyan mektebi de bulunmaktaydı.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman Hibri Efendi, *Menâsik-i Mesâlik* (haz. Sevim İlgürel, TED, sy. 6 [1975] içinde), s. 114; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 479; Gök-

bilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 512; Metin Sözen v.dğr., *Türk Mimarîsinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul 1975, s. 200, 202, 232; Jale Nejedet Erzen, *Mimar Sinan Dönemi Cami Cepheleri*, Ankara 1981, s. 18, 64, 102-103; Mustafa Cezar, *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi*, İstanbul 1985, s. 193-194; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarîsi*, Ankara 1986, s. 270-273; a.mlf., *Mimar Sinan'ın Hayatı ve Eserleri*, Ankara 1988, s. 117-119; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 144-146, 250, 263, 268, 295; a.mlf., "Mimar Sinan'ın Camileri", *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri* (nşr. Sadi Bayram), İstanbul 1988, I, 191; Metin Sözen - Sami Güner, *Sinan Architect of Ages*, İstanbul 1988, I, 294; Zeki Sönmez, *Mimar Sinan ile İlgili Tarihi Yazmalar-Belgeler*, İstanbul 1988, s. 31, 36, 40, 67-68, 72, 74, 76, 84, 90, 100; K. Yosif İreçek, *Belgrad-İstanbul-Roma Askerî Yolu* (trc. Ali Kemal Balkanlı), Ankara 1990, s. 45, 94, 125; Mehmet Fatih Müderrisoğlu, *16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda İnşa Edilen Menzil Külliyesi* (doktora tezi, 1993), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, I, 657-677; Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Ankara 2006, s. 233; Doğan Kuban, *Osmanlı Mimarîsi*, İstanbul 2007, s. 401; P. L. İnciyan - H. D. Andreasyan, "Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası", *GDAAD*, sy. 2-3 (1974-75), s. 36; Tülay Reyhanlı - Ara Altun, "Edirne / Havsa'da Sokullu (veya Kasım Paşa) Külliyesi", *STY*, VI (1976), s. 67-88; Tülay Reyhanlı, "Havsa'daki Sokullu veya Kasım Paşa Külliyesi Hakkında Tamamlayıcı Notlar", *TM*, XIX (1977-79), s. 241-254; Gülçin Küçükkeya, "Mimar Sinan Dönemi İstanbul-Belgrad Arası Menzil Yapıları", *VD*, sy. 21 (1990), s. 204-206, 232-233, 249.



MEHMET FATİH MÜDERRİSOĞLU

SOKULLU MEHMED PAŞA KÜLLİYESİ

İstanbul'da
XVI. yüzyılın ikinci yarısında
inşa edilen külliye.

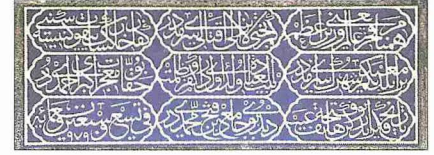
Eminönü Kadirga semtinde yer alan külliye Mimar Sinan'ın eseri olup cami, medrese, tekke, dükkânlar ve çeşmelerden meydana gelir. Caminin kimin tarafından vak-

fedilmiş olduğu tartışmalıdır. Külliye adını veren Sokullu Mehmed Paşa'nın (ö. 987/1579) vakfiyesinde, gerek Eyüp'te türbesine bitişik medresenin gerekse Kadırga'daki caminin paşa tarafından eşi İsmihan Sultan'a hediye olarak yaptırıldığı belirtilmekte, buna karşılık İsmihan Sultan'ın vakfiyesinde söz konusu yapılar doğrudan ona mal edilmektedir. İsmihan Sultan, Rumeli'de babası II. Selim tarafından 1568'de kendisine ihsan edilen köyler ve tarım arazileriyle İstanbul'daki gayri menkulleri külliye vakfetmiştir. Külliye'nin batısında vaktiyle Sokullu Mehmed Paşa ile İsmihan Sultan'ın sarayı bulunmaktaydı. Aynı avluyu paylaşan cami-medrese ikilisinin kuzeye açılan ortak girişi üzerinde yer alan kitâbe bu iki yapının tamamlanma tarihini (979/1572) verir. Ayrıca kitâbede burada daha önce bir kilisenin yer aldığı belirtilmiş, bazı araştırmacılar, adı kesin şekilde tesbit edilemeyen bu yapının Azize (Hagia) Anastasia Kilisesi olduğunu ileri sürmüştür. Postnişin olarak görev alması kararlaştırılan Nüreddinzâde Şeyh Mustafa Muslihuddin Efendi'nin inşaat bitirilmeden 981'de (1574) vefat etmesi tekkenin cami ve medreseye göre daha geç bir tarihte tamamlandığını gösterir.

Külliye'nin bulunduğu alanın kuzeydoğu köşesinde Helvacıbaşı İskender Mescidi yer alır (1546). Güneyden kuzeye, ayrıca doğudan batıya doğru eğimli bir araziye yayılan külliye yapıları farklı kotlarda setlere oturtulmuştur. Arsanın kuzey kesimi şadırvan avlusu çevresinde yer alan cami-medrese ikilisine, güney kesimi tekkeye ayrılmıştır. Kuzeydeki ana girişi izleyen merdivenle şadırvan avlusuna çıkılır. Bu avlunun doğu ve batı yönlerine açılan iki tâli

girişi vardır. Daha yüksek bir kotta bulunan tekke ise güneydeki Su Terazisi sokağına açılan bağımsız bir girişle donatılmıştır. Tekkeyle cami-medrese ikilisini ayıran duvarın batı tarafındaki kapıdan caminin yanındaki sofaya ulaşılmaktadır. Külliye'nin kuzeybatı köşesinde kitleden çıkıntı yapan su haznesi, bunun üstünde medrese helâları ve önünde iki çeşme yer alır. Dükkânlardan altısı kuzeyde medrese odalarının altında ana girişin yanlarında, dördü batıda tekke odalarının altında sıralanır. Külliye'nin çevresindeki yapı adalarında yer aldığı vakfiyede belirtilen iki kervansaray, on dört dükkân, fırın ve on beş odayı içeren bina, camide görevli iki imamın ikametüne mahsus, zemin katında üç dükkânın bulunduğu meşruta günümüze kadar gelmemiştir.

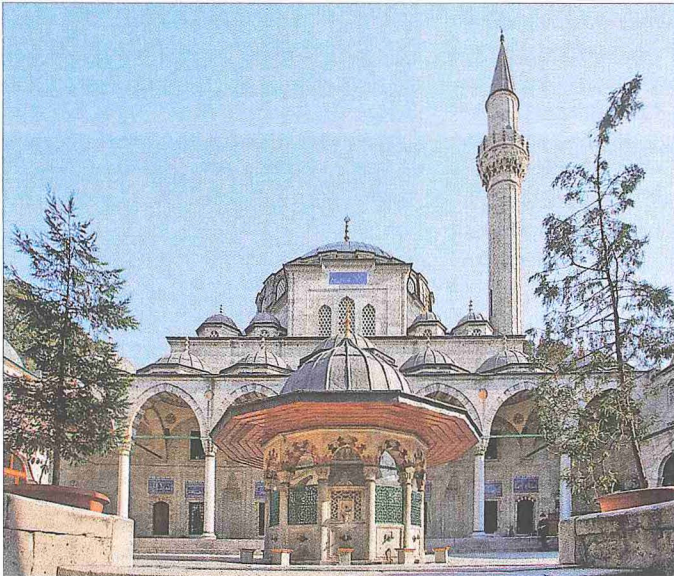
Yatayda ve düşeyde medrese odalarının kitlesinden taşan kare planlı ve kubbeli derslane kuzeydeki geniş, yanlardakiler dar olmak üzere üç sivri kemerle dışa açılan bir alt yapıya oturur. Şadırvan avlusuna ulaştıran ana giriş ve bunu izleyen merdiven dershanenin altında yer almaktadır. Gerek dershanenin gerekse medrese odalarının dış duvarları kesme taş ve tuğla sıralarıyla alması olarak örülmüş, buna karşılık dershanenin alt yapısında kesme taş örgü tercih edilmiştir. Dershanenin avlu (güney) yönünde bulunan kubbeli sayvanın altında iki yandan merdivenlerle çıkılan bir sahanlık mevcuttur. İki sıralı pencerelerle donatılan mekânın kubbesi içerdiren tromplara, dışarıdan sekizgen bir kasağa oturmaktadır. On altı adet kare planlı ve kubbeli medrese odası "L" biçiminde iki eşit parça halinde avluyu kuşatmakta, bunların önünde ahşap örtüsü

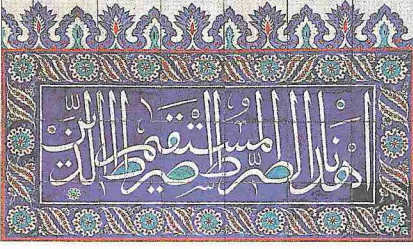


Sokullu Mehmed Paşa Camii'nin kitâbesi

kurşun kaplı revak uzanmaktadır. Revakın taşıyıcı sistemi baklava başlıklı sütunlar ve kırık taş kemerlerden oluşur. Caminin son cemaat yeri revakıyla medresenin batı ve doğu kanatları arasında kalan avlu yan girişleri müezzin ve kayyuma mahsus fevkanî ve kubbeli odalarla taçlandırılmıştır. Medrese hücrelerine göre daha yüksekte kalan söz konusu odalar medrese ve cami kitlesi arasında kademeli bir geçiş sağlar. Son cemaat yeri kare planlı ve pandantifli kubbeyle örtülü yedi birimden oluşur. Kubbe mukarnas başlıklı mermer sütunlara oturan sivri kemerlerce taşınmaktadır. Mihrap-taçkapı eksenindeki birimin kemeri diğerlerinden çok az daha geniş ve yüksek tutulmuş, bunun üzerindeki kubbe de hafifçe yükseltilmiştir.

Harim doğu-batı doğrultusunda (enine) gelişen dikdörtgen biçimindedir. Mekânın 13 m. çapındaki kubbesini taşıyan altı adet duvar pâyesinden kuzeyde ve güneyde (mihrap ve giriş cephelerinde) yer alan dördü dikdörtgen, yanlarda yer alan ikisi çokgendir. Kuzey duvarındakiler hariç diğerleri cephelerde çıkıntı yapar. Kubbenin ağırlığı bu pâyelere oturan altı adet sivri kemer aracılığıyla zemine intikal eder. Taşıyıcı sistemi yönlendiren altigenin kuzey ve güney kenarları harim duvarlarına paralel olup bu yöndeki duvar pâyelerine oturan kemerler duvar sathından az miktarda taşmaktadır. Doğu ve batıdaki pâyelerden hareket eden, kuzey ve güney duvarlarıyla 60° açı yaparak bu yönlere ulaşan kemerlerin gerisinde mukarnaslı pandantiflerle donatılmış birer yarım kubbe yer alır. Caminin kitlesine merkezdeki kubbe egemendir. Kubbe ağırlığının yan (yatay) birleşkeleri yarım kubbeyle karşılandığından klasik dönem Osmanlı camilerinin büyük çoğunluğunda kubbe kasağında mevcut payanda kemerciklerine burada gerek görülmemiştir. Batıda ve doğudaki pâyeler, ayrıca harimin güneydoğu ve güneybatı köşelerindeki payandalar farklı yükseklikte, sekizgen prizma biçiminde kubbeli ağırlık kuleleriyle taçlandırılmıştır.

Sokullu
Mehmed Paşa
Camii –
Kadırga /
İstanbul



Sokullu Mehmed Paşa Camii'nin çini pencere alınlıklarından biri

Harimin duvarlarında en alt sırada mermer söveli ve ahşap kepenkli dikdörtgen pencereler, bunların üstünde iki sıra halinde tepe pencereleri bulunur. Yan mahfilleri karanlıkta bırakmamak amacıyla bunların hizasına denk gelen alttan ikinci sıradaki pencereler açılabilir dikdörtgen pencere olarak tasarlanmıştır. Taşıyıcı sistemi oluşturan duvarların tepe pencerelerinden dinamik ifadedeli sivri kemerler kullanılmış, buna karşılık merkezdeki kubbenin silindirik biçimli kasnağında sıralanan pencerelerde statik ifadedeli yuvarlak kemerler tercih edilmiştir. Aynı türde kemerler yarım kubbelelerin eteğinde de yer alır.

Geometrik şebekeli korkulukların sınırlandırdığı yan mahfilleri taşıyan, farklı genişlikte ve yükseklikte, kırmızı ve beyaz taşlarla örülmüş sivri kemerler yeknesak olmayan bir görünüm arzeder. Yan mahfillere göre daha alçak tutulan müezzin mahfili bunların kuzeybatı köşesine yerleştirilmiştir. Harimin kuzeybatı köşesinde yükselen çokgen gövdeli ve ahşap konik külâhlî minarede şerefe altı mukarnas dolguludur. Minarenin simetriği olan noktaya fevkanî mahfillere çıkan merdiven yerleştirilmiştir.

Çevresini kuşatan çini bezemenin ortasında yalın tasarımıyla hoş bir tezat oluşturan mermer mihrap yanlardan çubuklu gömme sütunlarla kuşatılmış ve rûmî dolgulu bir alınlıkla taçlandırılmıştır. Mukarnaslı kavsaraya sahip mihrap hücre (nişi) kum saatleriyle son bulan yeşil porfirden sütunçelerle sınırlıdır. Geometrik şebekeli korkuluğu, alt kısmındaki dilimli kemerleri, kum saatli ince sütunçeleri ve rûmî bezemeli alınlığa sahip kapısıyla klasik üslûbu yansıtan minber, sivri kemerli köşkünü taçlandıran ve mekânın bezemesine uyum sağlayan çini külâhlîyle dikkati çeker.

Cepheleri son derece sade olan caminin iç mekânı zengin süslemeleriyle göz

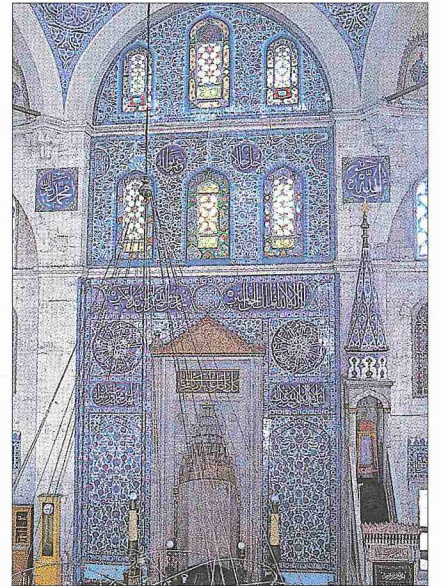
kamaştırır. Sır altı tekniğiyle üretilmiş olup gerek desen ve renk gerekse sirlama açısından dönemin en kaliteli ürünleri olan İznik çinileri bezemeler içinde en çarpıcı grubu meydana getirir. Söz konusu çiniler, içerik bakımından stilize bitkisel motifler ve hat kompozisyonları olarak iki grupta toplanabilir. Hat kompozisyonları ise çeşitli âyetlerin yanı sıra esmâ-i hüsnâdan bazılarını, kelime-i tevhidi, kelime-i şehâdeti, Allah, Muhammed, dört halife, Hasan ve Hüseyin isimlerini içerir. Çini süsleme, harimin güney duvarında iki duvar pâyesi arasında kalan kesimi mihrap ve yatay silmeler dışında tamamen kaplamaktadır. Kubbeyi kuşatan altı adet pandantif de çini kaplıdır. Bunların yanı sıra son cemaat yeri pencereleriyle harimdeki alt sıra pencerelerin üstlerine, en yukarıdaki tepe pencerelerinin aralarına, duvar pâyelerinin üst bitimlerine kare ve yuvarlak hat levhaları yerleştirilmiştir. Sinan'ın diğer bir eseri olan Tahtakale'deki Rüstem Paşa Camii'nden farklı olarak burada çini bezeme mimariyi gölgelemekte, tam aksine tâbi olduğu mekân tasarımının cazibesini arttırmaktadır.

Kalem işleri harimdeki diğer önemli bezeme grubunu oluşturur. Kubbede ve yarım kubbelelerde merkezdeki dairesel hat kompozisyonlarından eteklere doğru gelişen ışınal motifler yer alır. Onarımlarda aslına sadık kalınarak yenilenen bu bezemelerin yanı sıra mahfil tavanlarında ahşap üzerine, girişin küçük tavanında ve bunun üzerindeki mahfilin konsollarında taş üzerine uygulanan kalem işleri kendi türlerinin en güzel örnekleridir. Diğer bir bezeme grubu da avlu girişinin tavanında ve diğer bazı yerlerde bulunan malakârî süslemelerdir. Gerek kalem işlerinde gerekse malakârî bezemelerde sonsuza giden geometrik yıldız geçmeler ve düğümlerle birbirine eklenen şemseler türünden kompozisyonlar kullanılmıştır. Osmanlı mimarisinde Edirne Üç Şerefeli Camii'den (1447) beri var olan, Sinan tarafından birçok camide uygulanan altı destekli şemanın bu yapıda en kusursuz biçimine ulaştığı hususunda bütün araştırmacılar hemfikir. Ayrıca camideki süsleme programının mekân tasarımıyla gösterdiği uyum istisnasız bütün yayınlarda vurgulanmıştır.

Külliyedeki tekke Osmanlı mimarisinin klasik döneminden kalan nâdir tarikat yapılarındandır. Açık avlulu ve revaklı Osmanlı medreseleriyle benzerlik gösteren bu tesis kendine has özellikler taşır. Güneyde camiiyle aynı eksen de yer alan basık ke-

merli mütevazı kapıdan kare planlı ve kubbeli bir eyvana, buradan da iki sıralı beşer birimden oluşan bir revaka geçilmekte, bunun gerisinde revakla aynı ende olan tevhidhâne bulunmaktadır. Tevhidhâne girişi önündeki kare planlı revak birimi kubbeyle, dikdörtgen olan diğerleri aynalı tonozlarla örtülmüştür. Örtü öğelerini taşıyan sivri kemerler kuzeyde ve güneyde duvarlara, ortada kare kesitli sütunlara oturmaktadır. Aynı eksen üzerinde sıralı bu cümle kapısı-revak-tevhidhâne grubunun batı ve doğu yönlerinde on birer adet deriş odası barındıran "L" biçiminde iki kanat uzanır. Konumlarına göre kare ve dikdörtgen planlı olan bu odalar mütemedi beşik tonozla, önlerindeki revak da küfeden kare kesitli sütunlara oturan ahşap sundurmayla örtülmüştür. Batı yönündeki revak odaların bitiminde kuzeye kıvrılıp tevhidhânenin batı yönündeki cephesi boyunca devam eder. Arsanın eğiminden yararlanılarak tekkenin batı kanadı iki katlı olarak tasarlanmış, alt katta basık kemerli bir revakın arkasına dokuz adet beşik tonozlu oda, tevhidhânenin altına da küçük bir hamam yerleştirilmiştir. Tekkenin en ilginç bölümü şüphesiz tevhidhânedir. Ortada bir kubbe, yanlarda düz tavanlarla örtülü olan dikdörtgen planlı mekânın güney duvarının ekseninde (normalde mihrabın bulunması gereken yerde) giriş, bunun tam karşısında âyinlerde önüne şeyh pos-

Sokullu Mehmed Paşa Camii'nin mihrap duvarı



tunun serildiği mihrap görünümü bir niş yer alır. Yapının konumu ve tekke sakinlerinin namazı külliyenin camisinde kıldıkları dikkate alındığında bu mekânda gerçek bir mihraba gerek duyulmadığı anlaşılmaktadır.

Halvetiyye'ye bağlı olarak faaliyete geçen tekke XVIII. yüzyıl başlarına kadar söz konusu tarikatla Celvetiyye arasında el değiştirmiş, bu tarihten tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar Halvetiyye'nin Şâbâniyye koluna hizmet etmiştir. Âyin günü perşembe olan tekkede 1301 r. (1885-86) yılında yedi erkekle bir kadının ikamet ettiği Dahiliye Nezâreti'nin istatistikinde belirtilmiştir. Tekkeyle cami arasında camiiyle aynı kotta yer alan hazîrede postnişinlerin ve bunların aile fertlerinin yanı sıra Sokullu Mehmed Paşa ile İsmihan Sultan'ın oğlu İbrâhim'in neslinden gelenler gömülüdür.

BİBLİYOGRAFYA :

Bandırmalizâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 15; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 193-195; Âsitâne Tekkeleri, s. 16; *Mecmûa-i Cevâmi'*, I, 66-67; E. A. Grosvenor, *Constantinople*, Boston 1895, II, 419; C. Gurliitt, *Die Baukunst Konstantinopels*, Berlin 1907, II, 82-83; Halil Edhem [Eldem], *Camilerimiz*, İstanbul 1932, s. 63; Konyalı, *İstanbul Âbideleri*, s. 100-103; a.mlf., *Mimar Koca Sinan'ın Eserleri*, İstanbul 1950, s. 142-155; Ulya Vogt-Göknil, *Türkische Moscheen*, Zürich 1953, s. 66-68; E. Egli, *Sinan*, Erlenbach 1954, s. 94-96; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 101-102; Doğan Kuban, "Les mosquées à coupole à base hexagonale", *Beiträge zur Kunstgeschichte Asiens: in Memoriam Ernst Diez* (haz. Oktay Aslanapa), İstanbul 1963, s. 39; a.mlf., *Sinan'ın Sanatı ve Selimiye*, İstanbul 1997, s. 107-109; a.mlf., *Osmanlı Mimarisi*, İstanbul 2007, s. 317; a.mlf., "An Ottoman Building Complex of the Sixteenth Century: The Sokollu Mosque and its Dependencies in Istanbul", *Ars Orientalis*, VII, Washington 1968, s. 19-39; a.mlf., "Sokollu Mehmed Paşa Külliyesi", *DBİst.A*, VII, 32-34; Rıfık Melûl Meriç, *Mimar Sinan Hayatı, Eseri I: Mimar Sinan'ın Hayatına, Eserlerine Dair Metinler*, Ankara 1965, s. 26, 34, 75, 95; Oktay Aslanapa, *Turkish Art and Architecture*, London 1971, s. 222-223; a.mlf., *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 273-278; a.mlf., *Mimar Sinan'ın Hayatı ve Eserleri*, Ankara 1988, s. 120-125; Metin Sözen v.dğr., *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul 1975, s. 186, 190-193; Hasan Kâmil Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyi ve Celvetiyye Tarîkatı*, İstanbul 1982, s. 281-283; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 106-112, 296, 347, 360; a.mlf., "Mimar Sinan'ın Camileri", *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri* (nşr. Sadi Bayram), İstanbul 1988, I, 200; *Eminönü Camileri* (nşr. Eminönü Müftülüğü), İstanbul 1987, s. 175-179; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, New York 1987, s. 271-276; a.mlf., *Sinan: Ottoman Architecture and its Values Today*, London 1993, s. 52-53; Zeki Sönmez, *Mimar Sinan ile İlgili Tarihi Yazmalar-Belgeler*, İstanbul 1988, s. 30, 34, 66, 70, 84, 88; Zeynep Ahunbay, "Mimar Sinan'ın Eği-

tim Yapıları", *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri* (nşr. Sadi Bayram), İstanbul 1988, I, 260; Yıldız Demiriz, "Sinan'ın Mimarisinde Bezeme", a.e., I, 469, 472; Şerare Yetkin, "Mimar Sinan'ın Eserlerinde Çini Süsleme Düzeni", a.e., I, 485-486; M. Baha Tanman, "Sinan'ın Mimârîsi / Tekkeler", a.e., I, 313-319; a.mlf., "Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları / Tekkeler", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, XII, 153, 155; a.mlf., "Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları / Tekkeler", *Osmanlı Uygurluğu* (haz. Halil İnalıcık – Günsel Renda), Ankara 2003, I, 296-297; a.mlf., "Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları / Tekkeler", *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler* (haz. Ahmet Yaşar Ocak), Ankara 2005, s. 317; Semra Ögel, "Sinan Eserlerinde Süsleme ve Mimarî'nin Bütünlüğü", *VI. Vakıf Haftası: Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Mimar Sinan ve Dönemi Sempozyumu (5-8 Aralık 1988)*, İstanbul 1989, s. 350, 353; Mehmed Şükrü, *İstanbul Hankahları Meşâyihî* (nşr. Turgut Kut), Harvard 1995, s. 12-13; W. Müller-Wiener, *İstanbul'un Tarihsel Topografyası* (trc. Ülker Sayın), İstanbul 2001, s. 461-463; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 176, 431-432, 438-439; H. Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 160-161; Turgut Cansever, *Mimar Sinan*, İstanbul 2005, s. 351-363; Gülrü Necipoğlu, *The Age of Sinan: Architectural Culture in the Ottoman Empire*, Princeton 2005, s. 33-44; J. M. Rogers, *Sinan*, London 2006, s. 55, 64, 91, 119; A. Gabriel, "Les mosquées de Constantinople", *Syria*, VII, Paris 1926, s. 394; Hatice Aynur, "Saliha Sultan'ın Düğün Töreni ve Şenlikler", *TT*, XI/61 (1989), s. 36; J.-Louis Bacqué-Grammont – H. Peter Laqueur – Nicolas Vatin, "Stelæ Turcica, II. Cimetières de la Mosquée de Sokullu Mehmed Paşa à Kadırga Limanı, de Bostancı Ali et du türbe de Sokullu Mehmed Paşa à Eyüb", *İstanbul Mitteilungen*, sy. 36, Tübingen 1990, s. 15-16. 

M. BAHA TANMAN

SOKULLU MEHMED PAŞA KÜLLİYESİ

Lüleburgaz'da
XVI. yüzyılın ikinci yarısında
inşa edilen külliye.

Sokullu Mehmed Paşa, külliyenin yapımını büyük ihtimalle mesleğinde zirveye ulaştığı 1560'lı yılların başında başlatmıştır. Kitâbe, vakfiye gibi belgelerle mimari ve bezemede üslup özellikleri külliyenin 1569'da ve en geç 1570'li yılların başlarında tamamlandığına işaret eder. Külliyenin tasarımını ve inşasını dönemin başmimarı Sinan ve ona bağlı Hassa Mimarları Ocağı gerçekleştirmiştir. Sinan'ın bânilerle kurduğu düşünülen diyaloglar sonucu Sokullu'nun istekleri doğrultusunda bir menzil külliyesi tasarladığı söylenebilir. Bu bağlamda Sokullu, Lüleburgaz'ı sadece bir menzil olarak görmek istememiş, cazibe merkezi olmasına katkı sağlayacak medrese, sıbyan mektebi, su getirtme ve çeşitli yapılarla insanların çevreden gelip yerleşmesini sağlayacak özendirici girişimlerde bulunmuştur.

İçinden tarihi İstanbul-Edirne-Orta Avrupa güzergâhının geçtiği yolun iki tarafına inşa edilen elli dokuz dükkânla dua kubbesinden meydana gelen arasta külliyenin omurgasını oluşturur. Arastanın güneyinde cami, medrese ve sıbyan mektebi, kuzeyinde kervansaray, imaret ve tab-

Lüleburgaz Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi

